KELAJAK MAKTABLARINI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

f.f.n dotsent Axmedov Ijod Narziqulovich
Jizzax viloyati Pedagogik mahorat markazi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Zamon talablari asosidagi kelajak maktablarini shakllantirishning dolzarb masalalari, maktab ta’limi tizimida ta’lim siyosatini amalga oshirishning ustuvor yo‘nalishlari va ularni tashkil etish masalalaria doir metodik tavsiyalar va bugungi o’qitish tizimining talablari bo’yicha mulohazalar yoritilgan.

Kalit so’zlar: Ta’lim sohasida olib borilayotgan islohotlarni chuqurlashtirish, ta’lim tashkilotlari faoliyatini ilg‘or xorijiy amaliyotlar asosida tashkil etish, pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish.

Аннотация

В данной статье освещаются актуальные вопросы формирования школ будущего на основе современных требований, методические рекомендации по приоритетным направлениям реализации образовательной политики в системе школьного образования и вопросам их организации, а также рассуждения о требованиях современной системы обучения.

Ключевые слова: Углубление проводимых реформ в сфере образования, организация деятельности образовательных организаций на основе передовой зарубежной практики, совершенствование системы подготовки педагогических кадров

Annotation

This article covers current issues of the formation of future schools based on the requirements of the time, priorities for the implementation of educational policies in the school education system and issues of their organization, methodological recommendations and considerations on the requirements of today's teaching system.

Key words: Deepening the reforms carried out in the field of education, organizing the activities of educational organizations on the basis of advanced foreign practices, improving the system of training of pedagogical personnel

Ta’lim-tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o’tishi bilan kengayib taraqqiy etib borishi natijasida uning shakl, usul va vositalari ham takomillashib bormoqda. Hozirgi inson faoliyatining asosiy yo’nalishlari shu faoliyatdan ko’zda tutilgan maqsadlarni to’liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimga, ya’ni texnologiyalarga aylanib bormoqda. Xuddi shu kabi ta’lim-tarbiya sohasida ham so’nggi yillarda ta’lim texnologiyalari faol tarzda amal qila boshladi. Ma’lumki, ta’lim-tarbiya jarayoni katta avlod tomonidan o’z bilim va tajribalarini o’sib kelayotgan avlodga o’rgatishdan iborat bo’lib, bu jarayonda, asosan, inson hayoti uchun zarur axborotlarni avloddan- avlodga uzatish amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respulikasi Prezidentining "Ta’lim sohasida olib borilayotgan islohotlarni chuqurlashtirish, ta’lim tashkilotlari faoliyatini ilg‘or xorijiy amaliyotlar asosida tashkil etish, pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish, nodavlat ta’lim tashkilotlari faoliyatini qo‘shimcha qo‘llab-quvvatlash"[59] to'g'risidagi qaroriga qo'shimcha tarzda shuni aytishimiz kerakki, O'zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida yangi bosqichga o‘tilayotgani yaqqol sezilmoqda. Bugungi kunda zamonaviy maktab imidjini yaratish va ta’limni kelajak avlodlar talablariga moslashtirish dolzarb masalalardan biriga aylangan.

Prezidentimiz ta'kidlaganidek: "Farzandlarimiz maktabdan qanchalik bilimli bo'lib chiqsa, yuqori texnologiyalarga asoslangan iqtisodiyot tarmoqlari shuncha tez rivojlanadi, ko'plab ijtimoiy muammolarni yechish imkoni tug'iladi. Shunday ekan, yangi O'zbekiston ostonasi maktabdan boshlanadi desam, o'ylaymanki, butun xalqimiz bu fikrni qo'llab-quvvatlaydi"[60]

Globallashgan jamiyatga xos tarzda o'zgarishimiz va turli xil ta’lim va tarbiyaga doir muammolarni bartaraf etishimizda, ta’lim jarayonida ham, tarbiya jarayonida ham innovatsion texnologiyalarga e'tibor bermasdan imkon yo'q hisoblanadi. Shuni alohida ta'kidlash joizki ong yangilanishi, ong orqali xulq va jamiyatning yangilanishi ham talab etiladi. Mana shunday nuqtai nazardan yangilanayotgan ta’lim jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar innovatsion ta’lim texnologiyalari yoki ta’lim innovatsiyalari deb yuritadi. O'qituvchi yangicha texnologiyalarga asoslanib darsni tashkil etar ekan, turli texnik vositalardan ham (kompyuter, proyektor, elektron doska va hakazo) foydalanishi, interfaol metodlar asosida dars o'tishi ham mumkin, yangicha darsga yondashish o'qituvchi o'ziga nisbatan tanqidiy munosabat orqali kelib chiqadi, uni yaxshilashga doir yangilik kiritishga harakat qiladi. Odatda "faoliyatni yangilash uch bosqichda, ya'ni tayyorgarlik, rejalashtirish va joriy etish bosqichlarida amalga oshiriladi" degan edi mashxur pedagog A. Nikolskaya[61]

Yangicha ta’lim tizimini yaratish va rivojlantirishda avvalambor yangicha pedagogik qarashlarni shakllantirish, pedagogik kadrlarning salohiyatini kasbiy kompitensiya va kreativ fikrlash qobiliyatini shakllantirish orqali samarali natijalar va ko'zlangan maqsadlarga erishish imkonini beradi. Bu jarayonda Pedagogik mahorat markazlari, ta’lim sohasidagi boshqa tashkilotlarning roli beqiyosdir. O‘quvchilarni kelajak talablariga mos ravishda tayyorlash va ta’lim jarayonida innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish — bu zamon talabi. Shu sababli kelajak maktabi qanday bo‘lishi, unga qanday talablar qo‘yilishi va u qanday natijalar berishi mumkinligi haqida mulohaza yuritamiz.

I. Kelajak maktabining asosiy tushunchalari

Kelajak maktabi zamonaviy jamiyatning doimiy rivojlanishiga moslashgan ta’lim muassasasi sifatida qaraladi. Bunda texnologiya, o‘quv-uslubiy yondashuvlar va o‘qituvchi-

[59] O'zbekiston Respulikasi Prezidentining 02.02.2024 yil PQ-54-son qarori

[60] https://yuz.uz/uz/news/talim-tizimi-va-yangicha-yondashuvlar

[61] Avliyoqulov N.X, Musayeva N.N. "Yangi pedagogik texnologiyalar"darslik 15-20 b.

o‘quvchi munosabatlari o‘zgarishi, modernizatsiyalashuvi zarur. Kelajak maktabining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat bo‘lishi mumkin:

- Texnologiyalarni keng tatbiq etish: Bu o‘quv jarayoniga sun’iy intellekt, virtual haqiqat, raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish orqali amalga oshiriladi. Shu orqali o‘quv jarayoni an’anaviy o‘quv sinflari doirasidan chiqib, global va interaktiv shaklga ega bo‘ladi.
- O‘quv jarayonining moslashuvchanligi: O‘quv dasturlari o‘quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlariga moslashadi. Har bir o‘quvchiga individual o‘quv rejasi tuziladi, bu esa o‘quvchining rivojlanishiga va uning qobiliyatlarini maksimal darajada rivojlantirishga yordam beradi.
- O‘ziga xos ma'lumot berish tizimi : Kelajak maktabida o‘quvchilar nafaqat faktlar va bilimlarni egallaydi, balki tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash ko‘nikmalariga ham ega bo‘ladi. Ushbu ko‘nikmalar kelajakda ular uchun muvaffaqiyatli bo‘lishning asosiy omillaridan biri bo‘lishi mumkin.
- Ijtimoiy va ekologik ongni shakllantirish: Kelajak maktabi o‘quvchilarni nafaqat ilmiy bilimlar bilan qurollantiradi, balki ularda ijtimoiy ong va ekologik mas’uliyatni ham tarbiyalaydi. Bu yoshlar global muammolarga javobgar bo‘lishlari va ularni hal etishga hissa qo‘shishlari uchun muhimdir.

II. Kelajak maktablariga qo'yiladigan talablar

Kelajak maktablariga qo‘yiladigan talablar bugungi ta’lim tizimidan farqli o‘laroq, yanada kengroq va chuqurroqdir. Quyida asosiy talablardan ayrimlarini ko‘rib chiqamiz:

- Innovatsion texnologiyalarga asoslangan ta’lim : Kelajak maktablari zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni ta’lim jarayonining markaziy qismiga qo‘yishi kerak. Masalan, o‘quvchilar onlayn platformalar orqali dunyoning turli burchaklaridagi bilim va tajribaga ega bo‘lish imkoniyatiga ega bo‘lishi lozim.

- Har tomonlama rivojlangan kadrlar: Kelajak maktablarida ishlaydigan pedagoglar nafaqat o‘z sohasining bilimdonlari, balki zamonaviy texnologiyalar va innovatsion o‘quv metodologiyalariga ham ega bo‘lgan malakali mutaxassislar bo‘lishi kerak. Ular doimiy ravishda o‘z malakalarini oshirib borishlari zarur.

- Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim: Har bir o‘quvchi o‘ziga xos qobiliyat va qiziqishlarga ega, shuning uchun kelajak maktabi har bir talaba uchun individual rivojlanish dasturlarini taklif qilishi kerak. Bu jarayonda ularning intellektual, ijodiy va jismoniy salohiyatlarini to‘liq ro‘yobga chiqarishga intilish talab etiladi.

- Global fikrlash va mahalliy amaliyot: Kelajak maktablari o‘quvchilarni global muammolarni tushunishga, ularning echimini topishga yo‘naltirishi lozim. Shu bilan birga, ular o‘zlarining mahalliy jamoalari uchun foydali va samarali bo‘lishlari kerak.

III. Kelajak maktablarida kimlar ishlaydi va kimlar o‘qiydi?

Kelajak maktablarida ishlaydigan o‘qituvchilar zamonaviy bilim va texnologiyalarga ega, shuningdek, doimiy ravishda o‘z malakasini oshiradigan mutaxassislar bo‘ladi. Bunda o‘qituvchilarning rollari faqat dars o‘tish bilan cheklanmay, balki mentor, yo‘lboshchi va o‘quvchilarning individual rivojlanishiga ko‘maklashuvchi shaxs sifatida ham rivojlanadi.

O‘quvchilar esa turli intellektual qobiliyatlarga ega bo‘lib, texnologiya va zamonaviy bilimlar asosida o‘z qiziqishlarini ro‘yobga chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Ular mustaqil va tanqidiy fikrlash, ko‘p funksiyali vazifalarni bajarish ko‘nikmalariga ega bo‘lishadi.

IV. Kelajak maktabining o‘ziga xos tomonlari

Kelajak maktabining asosiy o‘ziga xos jihatlari quyidagilardan iborat bo‘ladi:

- Interaktiv va moslashuvchan o‘quv muhiti: Kelajak maktablarida o‘quv muhiti o‘zgaruvchan va interaktiv bo‘ladi, bu esa o‘quvchilarni dars jarayoniga faol ishtirokchi sifatida jalb etadi.

- Texnologik infratuzilma: Har bir maktabda yuqori tezlikdagi internet, zamonaviy qurilmalar va raqamli ta’lim platformalari mavjud bo‘lishi zarur.

- Ijodiy va ilmiy ko‘nikmalarni rivojlantirish : O‘quvchilar bilim olishdan tashqari, mustaqil tadqiqotlar olib borishlari, loyiha ustida ishlashlari va natijalarni tahlil qilishlari uchun maxsus sharoitlar yaratish kerak.

V. Kelajak maktablarining natijalari va ularning ustunliklari

Kelajak maktablari o‘z natijalarida bir qator ijobiy o‘zgarishlarga erishish imkonini beradi:

- Tanqidiy fikrlash va kreativ yondashuvlar: Kelajak maktablari o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy qarorlar qabul qilish va ijodiy muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

- Ijtimoiy mas'uliyat va jamoaviylik: Ushbu maktablarda o‘quvchilar global muammolarni tushunishadi va ularni hal qilishda jamoaviy ishlash ko‘nikmalariga ega bo‘lishadi.

- Shaxsiylashtirilgan ta’lim: O‘quvchilarning individual imkoniyatlari va qiziqishlari asosida moslashtirilgan o‘quv jarayoni taqdim etiladi, bu esa ularning shaxsiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi.

VI. Kamchiliklar va imkoniyatlar

Har qanday innovatsion tizimda bo‘lganidek, kelajak maktablari ham o‘ziga yarasha qiyinchiliklarga ega bo‘lishi mumkin. Misol uchun:

- Texnologiyaga qaramlik: O‘quvchilarning texnologiyaga haddan tashqari bog‘lanib qolishi ularning ijodiy fikrlash va shaxsiy rivojlanishlariga zarar yetkazishi mumkin.

Biroq, bunday maktablar kelajakda mamlakatning iqtisodiy, intellektual va madaniy rivojlanishiga katta hissa qo‘shishi aniq.

Yuqoridagi fikr mulohazalarga asoslangan holda quyidagi nazariyalarni ilgari surishimiz mumkin. Amerikalik psixolog E.Rodjers o‘z tadqiqotlarida innovatsion xarakterga ega ijtimoiy munosabatlarning ijtimoiy-psixologik jihatlari, ijtimoiy munosabatlarga yangilik kiritish, bu jarayonda ishtirok etuvchi shaxslarning toifalari, ularning yangilikka bo‘lgan munosabatlari, yangilikni qabul qilish, mohiyatini anglashga bo‘lgan tayyorlik darajasi hamda muayyan shaxslar toifalari o‘rtasidagi innovatsion xarakterga ega ijtimoiy munosabatlarning tasnifi masalalarini o‘rgangan[62]. Ko'p darajali trening o'qituvchiga zaif o'quvchilarga yordam berishga va kuchli tomonlarga e'tibor berishga yordam beradi. Ushbu uslub ko'proq qobiliyatli o'quvchilarni ta’lim sohasida chuqurroq rivojlanish istagini vujudga keltiradi, qolgan o'quvchilar esa akademik muvaffaqiyatlarga erishadilar, bu esa o'rganish motivatsiyasini oshiradi.

Xulosa qilganimizda kelajak maktablari ta’lim jarayonini tubdan o‘zgartirib, yangi avlod o‘quvchilarining intellektual va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi. Innovatsion texnologiyalar va individual yondashuv orqali bu maktablar o‘quvchilarning shaxsiy qobiliyatlarini maksimal darajada rivojlantiradi va ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos tarzda tayyorlaydi. Shu bilan birga, kelajak maktablari milliy va global taraqqiyotga katta hissa qo‘shadi. ьaqola so`тgidagi tavsiyalarni berib o'tish maqsadga muofiq hisoblanar edi.

1. Kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash jarayonida kasbiy kompitentlik qobiliyatini aniqlashga qaratilgan diagnostika metodlarini ishlab chiqish.

2. Pedagogik xodimlar va o'quvchilar to'g'risida ma'lumotlar kiritish, rejalashtirish, boshqarish va baholashda aniq texnologiyalar yaratish va bu texnologiyalar bo'yicha turli xil muammolar va muammolarni bartaraf etishga doir loyihalar ishlab chiqishni talab etish.

3. Rivojlangan xorijiy davlatlar ta’lim strategiyasining qiyosiy tahlilini yanada chuqurroq tahlil etish va amaliyotga joriy etish bo'yicha mexanizmlar ishlab chiqish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respulikasi Prezidentining 02.02.2024 yil PQ-54-son qarori
2. Avliyoqulov N.X, Musayeva N.N. "Yangi pedagogik texnologiyalar"darslik 15-20 b
3. Alimov A.A. “Совершенствование процесса подготовки будуших преподавателей специальнқх дисциплин.” Europeanresearch 8 2015

[62] Alimov A.A. “Совершенствование процесса подготовки будуўих преподавателей специальнқх дисциплин.” Europeanresearch 8 2015.